

O'QUVCHILARNI MA'NAVIY-AXLOQIY TARBIYALASHDA INTERFAOL METODLARDAN FOYDALANISH

*Respublika imkoniyati cheklangan shaxslar uchun ixtisoslashtirilgan maxsus texnikum
yoshlar bilan ishlash bo'yicha direktor o'rinbosari*

Gazibayeva Dinora Raxmatxodjayevna

Har qanday davlatning iqtisodiy rivojlanishi, unda yashovchi aholining ma'naviy-axloqiy saviyasi nechog'lik yuksakligiga bog'liq. O'quvchi-yoshlarni ma'naviy-axloqiy tarbiyalash masalasi davlatimizning ta'lim sohasini isloh qilish bo'yicha asosiy hujjatlarida "Yosh avlodni ma'naviy-axloqiy tarbiyalashda xalqning boy milliy, madaniy-tarixiy an'alariga, urf-odatlariga hamda umumbashariy qadriyatlarga asoslangan samarali tashkiliy, pedagogik shakl va vositalar ishlab chiqilib amaliyotga joriy etiladi", - deb belgilab qo'yilgan. Bugungi ba'zi bir yoshlar ma'naviyatining qisman buzilayotganligi, ayrimlarining bizga mutlaqo yot bo'lgan urf-odat, madaniyatga berilib ketayotganligi, voyaga yetmagan yoshlar o'rtasida turli bezorilik, jinoyat sodir etish hollari uchrab turishi barchamizni tashvishga solmoqda. Bunday yoshlar kelajakda Vatan ravnaqi uchun o'zlarining qanday hissalarini qo'sha oladilar, qanday kadr bo'lib yetishadilar. Vaholanki, mustaqil O'zbekistonning jahondagi rivojlangan mamlakatlar darajasida ijtimoiy-iqtisodiy, ma'naviy-axloqiy rivojlanishi ko'p jihatdan yosh avlodni kamol toptirishga, uni yangi ijtimoiy munosabatlarga erkin kirisha oladigan, umuminsoniy qadriyatlarni e'tirof etadigan, ma'naviy-axloqiy qadriyatlarga yo'nalgan ijtimoiy faol, yuqori madaniyatli, malakali kadrlar bo'lib yetishishiga bog'liq. O'zga millatlarning ma'naviy qadriyatlari qanchalik ta'sir ko'rsatmasin, kattalarga, ota-onaga hurmat, kamtarlik, halollik, iymon, mehnatsevarlik, mehmondo'stlik singari milliy ma'naviy xislatlarimiz barqarordir. Chunki bu ma'naviy xislatlar qon-qonimizga singib ketgan. Xalqimizning axloq, andisha, sharmu-hayo, halollik va pokizalik, inson qadr-qimmati to'g'risidagi ma'naviy qadriyatlariga zid bo'lgan yevropacha an'alar yoshlar ma'naviyatiga salbiy ta'sir o'tkazmoqda. Mamlakatimizning kelajagi, mustaqil O'zbekistonning istiqboli, ta'lim sohasida olib borilayotgan islohotlarning muvaffaqiyati ko'p jihatdan tarbiyachi o'qituvchiga, uning saviyasiga, tayyorgarligiga, fidoyiligiga, yosh avlodga ta'lim berish va barkamol inson darajasida tarbiyalab, voyaga yetkazishga nisbatan shijoatiga bog'liq. Har qanday ta'lim muassasasida tarbiyaviy jarayon bevosita o'qituvchi tomonidan tashkil qilinadi va olib boriladi. Yangicha ijtimoiy sharoitda ta'lim- tarbiyadan ko'zda tutilayotgan maqsadlarga erishish, o'quvchilarning dars va darsdan tashqari xilma-xil tarbiyaviy faoliyatlarini uyushtirish, ularni bilimli, odobli, e'tiqodli, vatanparvar, mehnatsevar, barkamol inson qilib o'stirish va kasbga yo'naltirish o'qituvchi zimmasiga yuklatilganligi bilan alohida ahamiyat kasb etadi. Shu bois o'quvchilarni ma'naviy-axloqiy tarbiyalashda ta'lim-tarbiya tizimiga innovatsion, ya'ni ilg'or pedagogik texnologiyalarni tatbiq qilish davr talabi bo'lib kelmoqda. Axloq –ijtimoiy ong shakllaridan biri bo'lib, uning mohiyati, shaxs xatti harakatlari, yurish-turish, turmush tarzi, hayot kechirish tamoyillari, qoidalari, shuningdek,

ijtimoiy munosabatlar mazmunini ifodalaydi. Shu bois, axloq ijtimoiy hodisa sifatida jamiyat ma'naviy-ruhiy hayotida o'ziga xos muhim ahamiyatga ega. Axloq-odob - jamiyatda, kishilar o'rtasida kundalik turmushda zarur bo'lgan xatti-harakatlar, urf-odatlar normalari, qoidalaridir. Barcha norma va qoidalarini kishilar tomonidan ado etilishini nazorat etish va tartibga solish ijtimoiy, yuridik asosda ta'minlanadi. Axloq - odob qoidalari va normalari har bir xalqning qadriyatlarida muhim o'rin egallaydi. Unda o'sha xalqning turmush tarzi madaniy saviyasi, an'analari guruhi, dini ifodalanadi, aks etadi. Shuning uchun axloq-odob qoidalari va normalari o'sha xalqning bitmas tugalmas ma'naviy boyligi hisoblanadi va millat darajasida shakllanganlik darajasi deb qaraladi. Axloq-odob norma va qoidalari jamiyat taraqqiyoti bilan rivojlanib, o'zgarib boradi. Bunda qardosh xalqlar, mintaqada yashovchi xalqlar, millatlar urf-odatdani bir-biriga ta'sir ko'rsatadi. Ilg'or, qulay urf-odatlar, an'analarga, an'analar esa qadriyatlar darajasiga ko'tariladi. Axloq shaxs taraqqiyotining yuqori bosqichi bo'lgan ma'naviy komillik asosini, poydevorini tashkil etadi. Bir so'z bilan aytganda axloq- jamiyatda qabul qilingan, jamoatchilik fikri bilan ma'qullangan xulq-odob normalari majmuidir. Ma'naviy-axloqiy tarbiyani tashkil etish ijtimoiy tarbiyaning muvaffaqiyatini ta'minlovchi eng muhim omil sanaladi. Ma'naviy-axloqiy ta'lim-tarbiya o'zaro bog'liqlik, uzviylik, aloqadorlik hamda dialektik xarakterga ega bo'lib, shaxs ma'naviy-axloqiy kamolotini shakllantirish asosi hisoblanadi. Ma'naviy-axloqiy ta'lim o'quvchilarga ma'naviy-axloqiy munosabatlar mohiyati to'g'risida tizimlangan bilimlarni berish, ularda ma'naviy-axloqiy bilimlarni egallashga bo'lgan ehtiyojni yuzaga keltirish ma'naviy-axloqiy ongini shakllantirish jarayoni bo'lib, izchil, uzluksiz, tizimli tarzda tashkil etilishi lozim. Mamlakatimiz ta'lim tizimida samarali qo'llanib kelinayotgan innovatsiyalar va xorijiy tajribalar sifatida interfaol metodlarni keltirishimiz mumkin. Interfaol so'zi inglizcha so'z bo'lib, "inter" - o'zaro va "act" - harakat qilmoq ma'nolarini bildirib, ularning umumiy mazmuni interfaol – ya'ni o'zaro harakat qilmoq ma'nosini anglatadi. Bunday o'zaro harakat turlariga "tinglovchi – o'qituvchi" va "tinglovchi-tinglovchi"ning maqsadli harakatlarini kiritish mumkin. Interfaol o'qitishda o'qituvchi o'quv faoliyatnining faol tashkilotchisi bo'lib, talabalar bu faoliyatning subyekti sifatida namoyon bo'ladi. Interfaol o'qitish bu bilish faoliyatini rivojlantirishning maxsus tashkiliy shakli bo'lib, interfaol o'qitish jarayonida ta'lim oluvchi o'qitishning obyektidan o'zaro hamkorlikning subyektiga aylanishi, o'quv jarayonida faol ishtirok etishi bilan tavsiflanadi. Mashg'ulotlarda interfaol metod (strategiya, grafik organayzer)lar bilan ishlash o'quvchilar tomonidan o'quv axborotlarini tizimli, yaxlit holda o'zlashtirish imkoniyatini yaratadi. Qolaversa, interfaol metodlar yordamida o'quvchilar o'quv axborotlari bilan ishlashda bilimlarni tahlil qilish, sintezlash, muhim tushunchalarni tizimlashtirish, obyekt, jarayon, faoliyat, voqea, hodisalarning umumiy mohiyatini aniq ifodalash kabi ko'nikma, malakalarni o'zlashtirishga muvaffaq bo'ladi. Interfaol metodlar ta'lim jarayonining asosiy ishtirokchilari – o'qituvchi, o'quvchi va o'quvchilar guruhi o'rtasida yuzaga keladigan hamkorlik, qizg'in bahs-munozalar, o'zaro fikr almashish imkoniyatiga egalik asosida tashkil etiladi.

Bu jarayon o'quvchilarda:

- erkin fikrlash;
- shaxsiy qarashlarini ikkilanmay bayon etish;
- muammoli vaziyatlarda yechimlarni birgalikda izlash;
- o'quv materiallarini o'zlashtirishda talabalarning o'zaro yaqinliklarini yuzaga keltirish;
- "o'qituvchi – talaba – talabalar guruhi"ning o'zaro bir-birlarini hurmat qilishlari;
- bir-birlarini tushunishlari;
- bir-birlarini qo'llab-quvvatlashlari;
- bir-birlariga samimiy munosabatda bo'lishlari;
- ruhiy birlikka erishishlari kabilar bilan tavsiflanadi.

"Ikki sahifali kundalik" metodi. Metodning maqsadi – mazkur metod nafaqat matnning mazmunini o'rganishga, matn mazmunini o'zining shaxsiy tajribasi bilan bog'lashga va o'zlashtirgan axborot, g'oya, yoki fikrlarga nisbatan o'z munosabatini yozma ifoda etishga imkon beruvchi oddiy va samarali usul bo'lib, o'quvchilardagi shaxsiy pozitsiyani shakllantirishga yordam beradi.

Xulosa qilib shuni aytish mumkinki, interfaol ta'lim texnologiyalari va uning muhim tarkiliy elementi bo'lgan interfaol metodlar ta'lim jarayonini tashkil etish ko'rsatkichlarining o'zgarishini ta'minlaydi. Zero, zamonaviy ta'lim doimiy ravishda fan va texnologiya rivoji bilan bog'liqlikda ta'lim maqsadi, mazmuni, shakl, metod va vositalarining yangilanib borishini talab qiladi. Qolaversa, ta'lim muassasalari faoliyatini takomillashtirishga qo'yilayotgan talablar ham tobora ortib bormoqda. Bu esa o'z navbatida o'qitish tizimiga ilg'or, shu jumladan, interfaol ta'lim texnologiyalari va metodlarini izchil tatbiq etishni taqozo etadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Рахмонова Г. ТАЛАБАЛАРДА МАЪНАВИЙ-АХЛОҚИЙ КОМПЕТЕНЦИЯЛАРНИ РИВОЖЛАНТИРИШ. Toshkent 2021.
2. Internet ma'lumotlari.